

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΝΕΑΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

(19ος-20ός αι.)

Ο νεανικός τύπος τον 19ο-αρχές 20ού αιώνα

Στο Νέο Ελληνικό Κράτος που αρχίζει να κάνει τα πρώτα βήματά του την τρίτη δεκαετία του 19ου αιώνα η τυπογραφία διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο. Δεκάδες εκδόσεις άρχισαν να τυπώνονται στα τυπογραφεία που λειτουργούσαν στο Ναύπλιο, στην Αίγινα, την Ερμούπολη και την Αθήνα. Παράλληλα, άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους τα πρώτα έντυπα, τα οποία απευθύνονταν σε διάφορες κοινωνικές ομάδες. Ευρύτατη διάδοση γνωρίζουν τα οικογενειακά-φιλολογικά.

Μαζί με τα άλλα έντυπα που απευθύνονταν σε διάφορες κοινωνικές ομάδες, έκαναν την εμφάνισή τους και τα νεανικά. Στόχος τους η προσέγγιση ενός κοινού που έδειχνε να μην το απασχολούν τα ζητήματα των μεγαλύτερων αλλά επιθυμούσε πιο οικεία σε εκείνο θέματα. Το πρώτο παιδικό περιοδικό που κυκλοφόρησε στην Ελλάδα είναι η **Παιδική Αποθήκη**. Εκδόθηκε στην Αθήνα το 1836 από τον Δημήτριο Πανταζή αλλά ύστερα από την κυκλοφορία δύο τευχών σταμάτησε η έκδοση. Ο ίδιος εκδότης επανήλθε με την έκδοση τα χρόνια 1852-1875 της **Εφημερίδος των Μαθητών**. Ούτε και αυτή τη φορά όμως βρήκε το εγχείρημά του μεγάλη ανταπόκριση από το νεανικό αναγνωστικό κοινό.

Τις επόμενες δεκαετίες έκαναν την εμφάνισή τους ορισμένα νεανικά έντυπα τόσο στην Αθήνα όσο και σε ορισμένες περιοχές της μικρής τότε σε έκταση ελληνικής επικράτειας. Ανάμεσά τους ξεχωρίζει η **Εφημερίς των Παίδων** (1868-1893) και η **Αθηναΐς** (Αθήνα 1876-1882). Το πρώτο έντυπο με ύλη για φοιτητικά ζητήματα είναι ο **Φοιτητής** (1869). Η κύρια αιτία της αποτυχίας τους αυτών των πρωτοβουλιών οφειλόταν στο γεγονός ότι, θεωρώντας τους αναγνώστες τους αντικείμενα ηθικής και θρησκευτικής αγωγής, αρκούσαν στη στεία παροχή γνώσεων. Άλλο όμως ήταν, όπως αποδείχτηκε, τα αιτήματα των καιρών.

Το 1879 πρωτοκυκλοφόρησε η **Διάπλασις των Παίδων**, με την οποία καθορίστηκαν σε ένα μεγάλο βαθμό τα όρια μέσα στα οποία θα κινούνταν εφεξής τα νεανικά έντυπα. Αναγνωρίζοντας την ιδιαιτερότητα της παιδικής ηλικίας, ο εκδότης Ν. Π. Παπαδόπουλος, έσπευσε να ανταποκριθεί στις ανάγκες της. Κυκλοφορώντας κάθε μήνα το έντυπο ξεχώρισε αμέσως με την ψυχαγωγική ύλη του. Για αυτή φρόντιζαν γνωστοί λογοτέχνες της εποχής. Αρχισυντάκτης του περιοδικού υπήρξε στην αρχή ο Αριστοτέλης Κουρτίδης (1879-1894). Κάτω από την αρχισυνταξία του Γρηγορίου Ξενόπουλου (1895-1941 κ.έ.) η κυκλοφορία εξακοντίστηκε στα ύψη. Το πρότυπό της επιχείρησαν να μιμηθούν τα επόμενα χρόνια

διάφορα άλλα έντυπα, όπως ο **Παιδικός Κόσμος** (Κωνσταντινούπολη, 1898-1903) και **Η Χαρά** (Άργος 1899), χωρίς όμως επιτυχία.

Η ακμή του Μεσοπολέμου

Στα χρόνια του Μεσοπολέμου -περίοδο μεγάλων αλλαγών στην ελληνική κοινωνία- η έκδοση νεανικών εντύπων προσέλαβε μεγάλες διαστάσεις. Η *Διάπλασις των Παίδων* πάντα καταλάμβανε περίοπτη θέση στις προτιμήσεις των μικρών αναγνωστών. Δίπλα της όμως ήλθαν να προστεθούν μια σειρά άλλων εντύπων με πανελλαδική κυκλοφορία. Εκδίδονταν κυρίως από φορείς με μεγάλες οικονομικές δυνατότητες. Μεταξύ των εντύπων αυτής της κατηγορίας ήταν η **Παιδική Χαρά** (1921-1931, 1935-1936), ο **Ελληνικός Σταυρός της Νεότητας** (1924-1941), η **Παιδική Ζωή** (1927-1932), ο **Παιδικός Κόσμος** (1930-1939).

Το ίδιο χρονικό διάστημα, σε αρκετές πόλεις της ελληνικής περιφέρειας, φιλόδοξες ομάδες νέων τύπωναν δικά τους έντυπα. Στη Μυτιλήνη τυπώνονται **Ο Φάρος** (1919), **Τα Νιάτα** (1919-1920), οι **Λεσβιακές Σελίδες** (1925-1926), **Η Τέχνη μας** (1930-1931), στη Σάμο η **Μηνιαία Επιθεώρησις** (1923-1925), στο Ρέθυμνο η **Αθηνά** (1923-1924), στα Τρίκαλα **Η Σπίθα** (1932-1934), στην Καβάλα οι **Νέοι** (1933). Στην Αθήνα εκδίδεται **Το Ξεκίνημα** (1933-1934) και στη Θεσσαλονίκη το **Μακεδονόπουλο** (1932-1936), η **Μακεδονική Νεολαία** (1934-1937), **Νέα Πνοή** (1936-1938). Λογοτεχνικά τα περισσότερα, αποκαλύπτουν όλο το δυναμισμό μιας γενιάς που αγωνιούσε να καταλάβει θέση στο προσκήνιο. Η διάρκεια ζωής των εντύπων ήταν πάντως μικρή. Γρήγορα σταματούσε η κυκλοφορία τους μπροστά στα ανυπέρβλητα προβλήματα, οικονομικής κυρίως φύσεως, που αντιμετώπιζαν. Είχαν προλάβει ωστόσο να επιτελέσουν το έργο τους.

Μεγάλη διάδοση την περίοδο αυτή γνωρίζουν οι προσκοπικές ιδέες. Η **Προσκοπική Ηχώ** για πολλά χρόνια αποτελεί το επίσημο όργανο, αρχικά των Προσκόπων της Αιγύπτου και αργότερα του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων. Αλλά και μικρές προσκοπικές ομάδες που δημιουργούνται σε διάφορες περιοχές επιλέγουν την έκδοση εντύπων για την παρουσίαση επιμέρους δραστηριοτήτων τους.

Από μαθητικές κοινότητες πολλών ελληνικών σχολείων εκδίδονται δεκάδες μαθητικά έντυπα, στα οποία κατατίθενται οι δημιουργίες των νεαρών συντελεστών τους. Μεγάλο τμήμα της εκδοτικής παραγωγής προέρχεται από την Αίγυπτο. Ανάμεσα στα δεκάδες νεανικά περιοδικά που τυπώνονται στην περιοχή ξεχωρίζουν τα **Παναιγύπτια**. Τυπώθηκαν 104 τεύχη της τα χρόνια 1926-1928.

Ο χώρος του πανεπιστημίου αποδείχτηκε ιδιαίτερα γόνιμος στην καλλιέργεια ιδεών. Φοιτητές και φοιτήτριες του Πανεπιστημίου Αθηνών συγκροτούν πνευματικούς ομίλους που προχωρούν στην έκδοση δικών τους εντύπων. Ο Ακαδημαϊκός Όμιλος εκδίδει το **Δελτίον**

Ακαδημαϊκού Ομίλου Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών (1926 και 1929) και το περιοδικό **Μελέτη-Κριτική** (1932-1933). Ο Σύλλογος «Φοιτητική Συντροφιά», που είχε ιδυθεί από το 1911, εξέδωσε την εφημερίδα **Φοιτητική Συντροφιά** (1926 και 1929). Από ομάδα φοιτητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εκδίδεται την περίοδο 1936-1937 το επιστημονικό-λογοτεχνικό περιοδικό **Οι Νέοι**.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1920 αρχίζει να κάνει αισθητή την παρουσία της στο χώρο της νεολαίας η Ομοσπονδία Κομμουνιστικών Νεολαιών της Ελλάδος (Ο.Κ.Ν.Ε.). Το κεντρικό έντυπο της οργάνωσης, με τον τίτλο **Νεολαία**, είχε μεγάλη διάδοση. Κυκλοφορούσε αρχικά νόμιμα και αργότερα παράνομα. Στις σελίδες του συνεργάστηκαν πολλοί γνωστοί λογοτέχνες. Τις ανάγκες για το θεωρητικό εξοπλισμό των μελών της οργάνωσης κάλυψε από το 1926 **Ο Νέος Λενινιστής**. Ιδιαίτερο βάρος δόθηκε η διάδοση των κομμουνιστικών ιδεών στον πανεπιστημιακό χώρο. Για το σκοπό αυτό σε πολλές σχολές εκδόθηκαν σχετικά έντυπα (**Φοιτητικό Βήμα, Δελτίο της Οργάνωσης των Κομμουνιστών Σπουδαστών, Το Επαναστατικό Δίκιο, Επανάσταση, Σπίθα**). Στις αρχές του 1924 εκδόθηκε στην Αθήνα, από συντροφιά νέων, το περιοδικό **Νέοι Βομοί**. Το βραχύβιο μηνιαίο φύλλο θεωρείται ως το πρώτο λογοτεχνικό έντυπο που πρόβαλε στον ελληνικό χώρο με σαφή τρόπο τη σοσιαλιστική αντίληψη της τέχνης.

Από τους ιδιαίτερα δραστήριους αρχαιομαρξιστές φοιτητές του Πανεπιστημίου Αθηνών επιχειρείται η έκδοση την περίοδο 1929-1930 η έκδοση της εφημερίδας **Ο Φοιτητής**.

Τα χρόνια της δικτατορίας της 4ης Αυγούστου

Από την πρώτους κιόλας μήνες της επικράτησής του το καθεστώς της 4ης Αυγούστου έδωσε μεγάλο βάρος στον επηρεασμό της νεολαίας. Προς αυτήν την κατεύθυνση δημιουργήθηκε η «Εθνική Οργάνωσις Νεολαίας». Σε αυτήν κλήθηκαν να λάβουν μέρος όλοι οι νέοι και οι νέες. Για τη διάδοση των απόψεων της οργάνωσης κρίθηκε σκόπιμη η έκδοση ενός κεντρικού οργάνου. Και αυτό άσχετα με τα τοπικά έντυπα της οργάνωσης που τυπώνονταν σε ορισμένες περιοχές.

Τους πρώτους μήνες του 1938 εκδόθηκε η εβδομαδιαία εφημερίδα **Η Νεολαία**. Συνέχειά της είναι το εβδομαδιαίο περιοδικό **Η Νεολαία**, που κυκλοφόρησε το φθινόπωρο του 1938 και αποτελούσε το *Επίσημον Όργανον της Εθνικής Οργανώσεως της Νεολαίας της Ελλάδος*. Το χρονικό διάστημα από τις 15 Οκτωβρίου 1938 ως 26 Απριλίου 1941 κυκλοφόρησαν 133 συνολικά τεύχη. Καταβλήθηκε προσπάθεια –μέσα βέβαια στο ιδεολογικό κλίμα της Ε.Ο.Ν.– να καλύπτονται οι υποτιθέμενες ανάγκες όλης της νεολαίας. Ο στόχος φάνηκε να επιτυγχάνεται αν λάβουμε υπόψη ότι πολλοί νέοι από όλη την Ελλάδα -

εκόντες άκοντες- πήραν μέρος στο εγγείρημα στέλνοντας πρωτόλεια κείμενά τους. Το περιοδικό ήταν υποχρεωμένα να διαβάζουν όλα τα μέλη της Ε.Ο.Ν. ώστε να ενημερώνονται για τα «επιτεύγματα» της 4ης Αυγούστου. Καθώς όμως είχε πλούσια ύλη –με συνεργασίες γνωστών λογοτεχνών της εποχής– προσήλκυε το ενδιαφέρον και του ευρύτερου αναγνωστικού κοινού. Έπαιζαν ρόλο, βέβαια, και οι «συστάσεις» που γίνονταν στις Περιφερειακές Διοικήσεις της Ε.Ο.Ν. για τη ευρύτατη διάδοσή του. Την πρώτη περίοδο έκδοσης του περιοδικού, κάθε τεύχος του κυκλοφορούσε σε 50.000 αντίτυπα για να φτάσει σταδιακά στα 120.000 αντίτυπα.

Η Ε.Ο.Ν. δεν αρκέστηκε όμως στην παραπάνω έκδοση. Για τη θεωρητική κατάρτιση των στελεχών της κυκλοφόρησε το 1940 το περιοδικό **Η Φαλαγγιτική Επιθεώρησης**. Για την ψυχαγωγία των στρατιωτών που πολεμούσαν στο αλβανικό μέτωπο εκδόθηκε από τις 14 Νοεμβρίου 1940 ως τις 17 Απριλίου 1941 η εφημερίδα **Εξόρμησις**.

Το ίδιο χρονικό διάστημα ορισμένες Περιφερειακές Διοικήσεις της Ε.Ο.Ν. προχώρησαν στην έκδοση δικών τους εντύπων για την προπαγάνδισή των θέσεων του καθεστώτος. Τα χρόνια 1938-1939 εκδόθηκε στην Αμαλιάδα η εφημερίδα **Δημιουργία** και το 1939 στα Χανιά η **Κρητική Νεότης**.

Μέσα σε αυτό το ζοφερό κλίμα δεν υπήρχαν δυνατότητες για την ανάπτυξη νεανικών εκδοτικών πρωτοβουλιών. Παράλληλα με τα λιγοστά νεανικά περιοδικά ποικίλης ύλης που κυκλοφορούσαν από την προηγούμενη περίοδο, επιχειρήθηκε η έκδοση λογοτεχνικών εντύπων, χωρίς όμως αυτά να έχουν διάρκεια. Λιγοστά ήταν τα αντικαθεστωτικά έντυπα που κυκλοφορούσαν παράνομα με κυριότερη την εφημερίδα **Η Νεολαία** της Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαιών της Ελλάδος.

Η έκδοση μαθητικών εντύπων από διάφορα σχολεία συνεχίστηκε, αν και όχι με τους ρυθμούς της προηγούμενης περιόδου. Στην πλειοψηφία τους προέρχονταν από την περιοχή της Αιγύπτου. Η έκδοση προσκοπικών εντύπων, ύστερα μάλιστα και από τη διάλυση με τον αναγκαστικό νόμο 1798/1939 των προσκοπικών οργανώσεων, σταδιακά μειώθηκε. Από τα έντυπα αυτής της κατηγορίας ξεχωρίζει η κυκλοφορία από το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών τα χρόνια 1938-1939 του ευπρόσωπου περιοδικού **Η Χαρά της Οδηγού**.

Ο νεανικός τύπος την περίοδο της Κατοχής

Η είσοδος των γερμανικών στρατευμάτων στην Αθήνα την άνοιξη του 1941 ήλθε να δώσει οριστικά τέλος στην περίοδο της ελεγχόμενης εκδοτικής δραστηριότητας. Όλα πλέον τίθενταν υπό τον άμεσο έλεγχο του στρατού κατοχής. Στον αγώνα που ξεκίνησε εναντίον των κατακτητών από την πρώτη στιγμή συμμετείχε η ελληνική νεολαία.

Στις 23 Φεβρουαρίου 1943 πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στην Αθήνα, με πρωτοβουλία του ΕΑΜ Νέων, στην οποία έλαβαν μέρος δέκα οργανώσεις νέων. Στη σύσκεψη αποφασίστηκε η ίδρυση της Ενιαίας Πανελλαδικής Οργάνωσης Νέων. Κατά τον τρόπο αυτό επιτεύχθηκε η συσπείρωση της νεολαίας πάνω σε βάση αντιστασιακή-αντιφασιστική. Από τα πρώτα κιόλας βήματά της η Ε.Π.Ο.Ν. -υιοθετώντας την πρακτική της αριστεράς- έδωσε μεγάλο βάρος στον εκδοτικό τομέα. Κεντρικό όργανό της αποτελούσε η **Νέα Γενιά**.

Τα περιφερειακά όργανά της Οργάνωσης (Συμβούλια Νομών ή Επαρχιακά Συμβούλια) επιφορτίστηκαν με την κυκλοφορία δικών τους εντύπων. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα την επόμενη διετία να προκληθεί εκδοτικός πυρετός. Εκατοντάδες έντυπα εκδόθηκαν, σε συνθήκες παρανομίας, σε όλο τον ελληνικό χώρο. Κάθε ομάδα της Οργάνωσης –ακόμη και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές– εξέδιδε το δικό της.

Απέναντι στον εκδοτικό οργανισμό της Αριστεράς οι οργανώσεις νεολαίας της δεξιάς δεν μπόρεσαν να αντιπαρατάξουν σοβαρή αντίδραση. Τα λιγοστά έντυπα που εξέδωσαν περιορίστηκαν αποκλειστικά στο χώρο της Αθήνας. Η Πανελλήνιος Οργάνωση Αγωνιζομένων Νέων (Π.Ε.Α.Ν.) κυκλοφορούσε για μεγάλο χρονικό διάστημα το έντυπο **Δόξα**, η Ιερά Ταξιαρχία (Ι.Τ) τα **Ελληνικά Νειάτα** και η Κεντρική Επιτροπή της Ε.Δ.Ε.Ε. το έντυπο **Μεγάλη Ελλάς**.

Παρά τις ιδιάζουσες συνθήκες της εποχής ομάδες νέων, που δεν ήταν εξαρτημένες από πολιτικές οργανώσεις, εξέδωσαν αξιόλογα λογοτεχνικά έντυπα. Αυτά εκδίδονταν με νόμιμο τρόπο και κυκλοφορούσαν ελεύθερα. Από την κατηγορία αυτή ξεχωρίζουν τα **Μαθητικά Γράμματα** (Αθήνα 1936-1944), η **Νεανική Φωνή** (Αθήνα 1943-1944) και το **Ξεκίνημα** (Θεσσαλονίκη 1944).

Στα τέλη του 1944, με το τέλος της Κατοχής, τα περισσότερα από τα παραπάνω παράνομα αντιστασιακά νεανικά έντυπα διακόπτουν την έκδοσή τους. Η **Νέα Γενιά** και η **Δόξα** συνεχίζουν, νόμιμα πλέον, να κυκλοφορούν για λίγο καιρό. Καινούργια έντυπα έρχονται να καλύψουν τις ανάγκες της νέας γενιάς.